

דרקייעא – למה ההשגחה נהנה למלאכתה דארעא להבטיל? אין זאת אלא תוצאה ממה שבני העולם התרחקו מהאמונה. וזהי דרךה של ההשגחה: בני האדם קרובים אל האמונה – ממציאותם להם ההשגחה צירום למלאכתה דרקייעא על ידי תיקון מלכותא דארעא; התרחקו מהבורה – אין עוד משמעות בציורים של מלכותא דארעא, ומתבטלת המלוכה. שלטן מפלגות הוא ירידת לגבי מלוכה. (על עצם המשטר אנו מדברים; בודאי יוכל להיות מלך רע, ותיכן דמוקרטיא מותקנת, ואין זה מעניינו).

הגיעו הדברים לכך שאין לנו עוד היום ציור בעולם מלכות, שלטונה ובבודה. סימן הוא, כי רוחקים נהיינו ממלכו של עולם. והנה במלחמות העולם נוצרה צורה חדשה של ממשלה: 'ממשלה גולה'. היו מדינות שהচורר ימ"ש כבש אבל מלכיה הספיקו לעבור לאנגליה ושם הקימו את ממשלה. לבוארה – מלך בלבד עס; ולא כך היה. הממשלה בגולה הייתה בכל זאת ממשלה של ממש; העם לא נכבש וידע שמלך נמצא נמצא, אם כי בריוח מקומ, ואילו הממשלה הגולה מצאה דרכם להתקשרות עם העם ולכונן את פעולות ההתנגדות ומלחמות הגירה נגד הכובש השנאי. והעם היה מעדת ליום שלכלו יחוור לארצנו.

לדריכנו, תופעה זו היא ציור חדש שהמציאה לנו ההשגחה العليונה: הרי זהו ציור לשכינתא בגאותינו העולם כולו נכבש על ידי האויב, וממלך העולם אינו מלך בגלו עלי ברזוויז, השכינה בגולות, היינו בהסתור-פנים. אבל גם שכינתא בגולה היא ממשלה של ממש, היא קשורה לעולמה, וממקום סתרה היא מכוonta את כל ענייני העולם, והעם הנאמן אליה אינו נכבש לאויב ורק ממנו הוא מקבל פקדות, מנהל 'מלחמות-גירה' נגד האויב ומעדת בכל יום שהשכינה תתגלה שוב בעולם.

מי הוא האויב שכבס את העולם כולו אשר בגלו השכינתא בגאות? כח הרע, 'ממשלה זדון' כפי שהוא נקרא בתפילה הימים הנוראים. הן כח הרע שלט בעולם, אין פינה שלא מצא אליה דרך לכלך ולטמא, מעבודה-זורה שפיקות-דמים וגilio-עריות עד שנאה, מחלוקת, גואה וגוזל, רמות וacerbויות.

על זאת אנו מתפללים בכל תפילהינו בראש השנה שיסור האויב הזה...
(מתוך 'על שור' ח"ב עמי' תהה)

דף נט

(ע"ב) 'הרואה חמה בתקופת...' אומר ברוך עוזה (בר"ף ורמב"ם: מעשה) בראשית. ואימת הו, אמר אביי: כל כ"ח שניין והדר מחזר ונפלת תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע. רשי' מפרש שברכת החמה נאמרת כאשר מצב גרמי החסמים חזר להיות כפי שהיה בשעת תליית המאורות, ביום רביעי של מעשה בראשית, דהיינו כאשר חלה תקופת ניסן בתקילת ליל רביעי. [והיינו רבבי יהושע שבנין נברא העולם. ו'תחלת הלילה' היינו תחילת הלילה שבירושלים. ע' חזון איש או"ח סוף סימן קלה].

ופרש רשי' מודיע תקופת ניסן חלה בתקילת ליל ד' רק אחת לעשרים ושמונה שנים; מפני שכוכם ימי ארבע תקופות השנה אינו נחלק בשבע אלא נשארת שארית של يوم אחד ועוד שש שעות, לפיכך תחילת תקופת ניסן חלה בכל שנה يوم אחד ושש שעות מאוחר מבשנה הקודמת. לאחר ארבע שנים חלה

התקופה שוב בתקילת הלילה, אך לא בليل יום ד' אלא בפרק חמשה ימים מمنו, ורק לאחר עשרים ושמונה שנים (47) תחול התקופה שוב בתקילת ליל רביעי.

וכבר עמדו הראשונים על השאלה, הלא חשבון זה מבוסס על פי 'תקופת שמואל' (בעירובין גו). שאמר אין בין תקופה לתקופה אלא צ"א ים שבע שנות ומחצה' [ושנת חמה היה ים 365 ים 1/41]. ואולם כל מערכת הלוח שלנו בנואה על פי 'תקופת רב אדא' שלפי חשבונה אין להסיק מתקופה של שנה זו לשנה שלאחריה אלא חמיש שנות ו-246 [הגהת הגרא"מ מאוזו שליט"א: ו-997] חלקים. הרי לפי זה אין תקופה ניסן חזרת למקומה לאחר כ"ח שנים.

וכבר כתבו חכמי העיבור שלhalbנה אנו נוקטים את תקופה שמואל בפירושיא ותקופת רב אדא בגנואה. וצריך באור בדבר.

בשות' חתום סופר (או"ח נ) נשאר ב'עריך עיון' בשאלת זו. ויש להעיר שאותה שאלה קיימת גם בעניין שאלת הגשמיים בתפילה בגולה, שמתחללים לומר יותן טל ומטר' ששים יום לאחר תקופה תשרי התענית וכו', ונוהגים לחשב זאת לפי תקופה שמואל. ולפי החשבון כבר הצביר פיגור של כשלשה עשר יום [הגהת הגרא"מ מאוזו שליט"א: קצת יותר מ"א יומן] לעומת תקופה רב אדא, כיום אחד לכל מאה שנה. ואפשר שיש סמכות לחכמי ישראל עתה לקבוע כולם כאחד את תקופה רב אדא כדייסוד לתחלת שאלת הגשמיים, שהרי לא נאמר בגמרא אלא 'עד שנים בתקופה' ולא הזכרה תקופה שמואל (ועיין ברבי יוסף, שירוי ברכה רכט ושות' מהר"ם שיק ז).

ויש לציין שנראה מכמה מקורות כי לגאוני בבב' הינה נוסח אחר בגמרא, כאשר העיר הגרא"א בגליאן הש"ס שהערוך לא גרש 'זיאמת הו אמר אבי...'. וכן רב סעדיה גאון פוסק בסידורו 'על המשם ביום תקופה תמו מברכים גם כן עושה בראשית'.

ואולם, גם אם לפניו הגאנונים היה נוסח שונה בגמרא אנו הולכים לפי דברי גדולי הפוסקים אשר בית ישראל נשען עליהם (מתוך עיונים בדברי חז"ל ובלשונם לר"ח ארנוטורי ול"ע עמל' עט-פ). ומכל מקום 'ח'ו לשנות מהמנגה לכל ישראל אף כשייש קושיות גדולות, אך שיש לתרץ אם אפשר – מдин לימוד תורה? כן כתוב בשות' אגרות משה (או"ח ח' יז וח' ז) וכותב לישיב ולוחק המנגה שנוגדים עתה לחשב לפי תקופה שמואל (וע' גם 'עליה יונה' עמ' עט).

וזו לשון החוזן-איש (או"ח קלחת): 'במה שהקשו על תקופה שמואל שאינה בדקודוק, יש לומר דעתינו כיוצאה בזה בריבוע יותר על העיגול ובאלכסונא תרי חומשא, דוחו בכלל שייעורין ונתנה ההלכה לחשוב בקרוב, שלא נתנו המצוות אלא לצרף הבריות ולדקדק במצוותיו ית' לקבלת מלכותו ית', וגם לקיום ה指挥部 התורה הכלולה בכל דיני המצווה ולטוד הפנימיות, ולכל הגני איינו מפסיד אם הקביעות של גבולי הצמצום יהיה בקרוב כדי שיוכלו לקיים מצות המעשיות אף חלושי הדעת' ...

ודע שתקופה שמואל היא מכלל התורה, וכן כ"ט י"ב תשצ"ג הנאמר בגמרא בפרק תורה, וכל תורה שבגמרא היא התגלות תורה שבבעל-פה שנטגלה על ידי חכמי הגמרא, וכן שאמרו ע"ז ט' א' אלפים מש איש מפני איש, ופעם שוכנו ברוחם החכמים עלייהם וכמו שהם דבריםם בקבלה וכך אמרו בירושלמי דבר שמסרו עצם החכמים עלייהם וכמו שהם קניין מסיני [ומה שכותב בספר עתים לבינה דשמואל לחק שיטה ישנה של התוכנים, וכן י"ב תשצ"ג לא נולד בכת אחת, הם מהכובדים שהיציר מחבבן וכעין יצרה דעבודה וריה, ואם כי המחבר היה ירא אלקים אבל שגה וחשב שמותר לומר כן ועובד את המינות בשוגג]. נתנו قولן מסיני לסתנה בון במה שאנו נוהגים. אמנים לעניין להכחיש העדדים המעידין על ראיית הלבנה מסרו להם סוד העיבור שהיא בדקודוק ממש והיתה ה指挥ה גנואה אצל

חכמים, והיינו שכותב המפרש דתקופת שמואל בפרהסיא ושל רב אדא בצענעה ואין מסורה בטעוה בתקופת ר'א אבל אנו בטוחים על תקופת שנייה שהיתה מסורתם ביד החכמים ואפשר שששתמרה בידינו במה שמתיחס לתקופת ר'א. וכתו שאיינה מותאמת עם המופתים בominatorו, אבל היה מובהקת את חיקור העדים בזמנן שהיה קדוש החדש, ולעתיד לבוא החכמים יתקנו ויתקרו את העדים לפי הדרocket, שאין כאן ההלכה מההלוות אלא דקדוק דרישת וחקרה של העדים המוטל על סנהדרין מקבל עדות החדש'.

[יש להקשות מכאן על הרוצחים לפרש עניין הימי' המוכרים בתואר בריהה, בתקופות זמן ארוכות, כל יומ' הינו תקופה מסוימת של התפתחות (ע' בפירוש בספר 'בראשית בר'א' ועוד) – שלפי'ז אין לדעת את מקום תליית המאורות בשעת בריאותם עפ'ז חישוב הזמן לפי קצב מוחלם עתה. וע' בספר 'עליה יונה' שהקשה על השערה זו מכמה צדדים].

לפרקם. עד כמה? אמר רמי בר אבא אמר רבי יצחק: עד שלשים יום. ע' במצוין בבבא-קמא עט אודות שיעור פרק זמן של שלשים יום בכל מקום בש"ס.
ווע' ש"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סד.ג).

'הרואה פרת אגשרא דבבל אומר ברוך עוזה בראשית. והאידנא דשנiosa פרסאי – מבוי שבור ולעיל'. הפסוקים (תוס' ומודכי כאן; שי"ע או"ח רכת,ב) כתבו שברכת 'עוזה מעשה בראשית' הנאמרת על ראיית נהרות, הינו הנהרות הכתובים במקרא כמו החקלא והפרת. ופרש המגן-אברהם (רכח סק"ג) שאין כוונתם לאותם ארבעה בלבד ולא אחרים, כי אין שום טעם לחלק ביניהם, אלא כוונת הפסוקים על כל נהרות גדולים כמו הארבע המופרשים. וכן פסק המגן'א להלכה שיש לברך על כל נהרות גדולים. ואולם יש מי שכותב לבאר דברי הפסוקים כפשוטם, לפי המבואר בסכת בכוורת (נה) שארבעת הנהרות שבתורה הם מקור שאור הנהרות, ואין לברך אלא על המקור שנברא בששת ימי בראשית (עפ' תורה תמיימה מובא בספר אור השור בכוורת שם).
אין שאלת זו נוגעת כלל לקר למעשה, לפי מה שכתב אליה-רבה (רכח) שכל שיש ספק אם המקום שרוואה עתה היה קיים מששת ימי בראשית או נוצר אחר כך – אין לברך. ואולם הפרי-מגדים מצד שבסתם לא נשנה. והסיק המשנ"ב ש'צ"ע למעשה.]

מפשטות דברי הפסוקים שלא חילקו בין שינויים שנעשו ע"י אדם או בידי שמיים – משמעו לכואורה שנתרחו לאחר ימי בראשית כתוצאה משליטה הקדוק בין רעיונות אדמה – אין מברכים עליהם. אך לפי'ז צריך לומר שאין לברך על הרים וגבעות בסתם, שמא נוצרו מאוחר ע"י שינויים כאלה. וזה לא שמענו. גם יש להוכיח קצת ממה שאמרו בע"ז מז. 'מה להצד השוה שכן לא נשתנו מבריטין' וכי לא מירידי אף בהרים שחלו בהם שינויים כגון הרי געש [בחווה או בעבר] ואעפ'כ מותר – ומ' ש愧 זה נשחש לא נשתנה מבריטין' כאילו ביריתו ממשיכה והולכת בכל שינוי במעשה בראשית. וכן יש לשמע עמש'פ הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"ב מו,ס) שمبرכים ברכה זו על ראיית מערת נתיפים – והרי הנתיפים נוצרים במשך הזמן מהגשמי ולא היו בתחלת ברייתם במראותיהם הנוכחיים. וכן יש להוכיח מה שנקט שם לברך 'עוזה מעשה בראשית' על שם המלה, והרי הוא נוצר לאחר ימי בראשית (ערשי' בראשית י"ג). ואכן דעת הגרש"ז אויערך זצ"ל (מובא בהליכות שלמה ח"א כג' בד"ר הלכה מג) שאין מברכים עליו מטעם זה. הרי שנחלקו גדולי הפסוקים בנידון זה.

על הגשמיים...: מפסיקי הראשונים באשכנז (ומובא ברמ"א וכו'א) כתבו שאין נזהרים עתה בברכת הגשמיים מפני שהגשמיים תדרים ואינם נעצרים.

ואולם בארץ ישראל ובמקומות נוספים שאינם מושפעים במשמעותם, מצינו בספר הפסוקים שהיו נהגים בברכה זו (ע' בספרים המצוינים במנגנון ישראלי ח"ג עמ' עב). ובמשנה ברורה (שם ובספר הלכה) צדד בדבר במדינות שהיובש מצוי בהם כמו בארץ ישראל, האם יש לברך בשירוד הגשם במננו כתיקונו, או שהוא אין לברך אלא לאחר שנעצרו הגשמיים והוא בער. ולמעשה כתוב לברך בלבד שם ומלוכות.

'...ומי שלבו רחਬ ומרגיש לצרכי הרבים כמו בצריכיו שלן, הוא מלא שבח והודיה להקב"ה על חסד זה שהוא גדול מחסדי המקומם שעשו עם בריותיו. וגדולי ישראל הקדמוניים בשעה שראו גשמי יורדים עשו להם יום טוב, ברכו עליהם ברכת הטוב והמטיב בשמחת לב גדולה, ועוד הוסיפו בה תהילות ותשבחות אחרות:

'יתפאר ויתגדל ויתברך שמך של מי שאמר והיה העולם, שהוא ממנה אלף אלףים ורבי רבבות של מלאכים על כל טפה וטפה שירודת'.

'יתברך יתורום ויתגדל שマー על כל טפה וטפה שאתה מורייד לנו'. אלף אלףים ורבי רבבות ברכות והודאות, אלו צricsים להודאות לשマー על כל טפה וטפה שאתה מורייד לנו, אתה משלם גמולים טובים לחביבים' (מתוך ספר התודעה, מרחשות – עפ"י בראשית רביה גיגטו, דברים הרבה לנו ועוד).

יש לעין האם מברכים על גשמי הירדים בתה שללא הם סימן קלה [הרמב"ם בפירוש המשנה כתוב: בתחלת החג. ונראה לאורה דהינו בלילה סוכות, כמשל העבר הבא למזוג כס. ויל' עוד שדומה למה שאמרו בגמרא (לעיל לד): על משנת המתפלל וטעה סימן רע לו – באבות, הרי שرك בתחלת התפילה רמו הוא שאין חפץ בתפילה זו, כפרש"י], ולענין ברכות הנהגין אמר רבי יהודה כל קלה אין מברכים עליי, אך יש לומר שברכות ה Hodot שאני שורי על כל מאורע מעורר התפעלות בנפש מברכים, אפילו דבר המזיק, ואם כן אפשר שיש לברך 'הטוב' על הטובה והברכה שבדבר, וכעין אבי שמת שمبرך גם 'דיין האמת' וגם 'שהחינו'.

'בא'י רוב ההודאות'. משמעו לו לשון ריבוי, כמו 'ברוב עם הדורת מלך' 'ברוב גאונך' 'לפי רוב השנים' 'ירוב בניו'.

והקשיינו 'רוב ההודאות ולא כל ההודאות?!' – והלא ממשע גם 'ירוב' ולא כל, כתוב 'רצוי לרוב אחיו' [ולא לכל אחיו. ע' מגילה ט:]. ותירץ רבא 'אםיא הא-ל ההודאות'.

'אמר רב פפא: הילך נימרינחו לתרוייהו...', שכיוון שאומר 'אל ההודאות' הרי פירש שאין 'רוב' אלא לשון ריבוי, ומפני שכל טפה וטפה צריכה שבח והודיה, צריך להזכיר בחתימה לשון ריבוי מעין הפתיחה.

ויש במקרה נסחים: 'ברוך אל רוב ההודאות', אבל לשון הספרים قولם: 'ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות'. ו王某 עשו 'רובי' זה תואר כמו רב, וכן 'מרוב אונים ואמייך' כה' שהוא תואר [על משקל ייעוז פניו ישונא]; 'מעו לתום דרך ה'. וכן [רבים] (מתוך מלחותה ה' להרמב"ן, וכעין זה בתר"י).

והרזה' פירש דברי רב פפא 'נימרינחו לתרוייהו' על 'מודים... ואילו פינוי' – אבל איינו חותם אלא 'ברוך אל ההודאות' (וע' גם בראיטב"א שתמה על הפירוש הראשון).

הנה כמה הערות הרשות לפני מ捨בר ולא נכתבו אלא להעיר את לב המיעין, וצריכים בירור יסודי:
'מת אביו והוא ירושו – בתחלה אומר ברוך דיין האמת ולבסוף הוא אומר ברוך הטוב והמטיב';

"ילדה אשתו זכר אומר ברוך הטוב והמטיב – התם גמי דאיכא אשתו בהדייה דניחא לה בזוכר" – כתוב בבא/or-הלכה (רכג ד"ה זכר): היו לו כמה בניים ותאב לבת, ונולד בן – צריך עיון אם יש לברך ברכות הטוב והמטיב'.

דוקדק לומר 'ברכת הטוב' ומשמע 'שהחינו' ברכך בראיתו שהרי לא גרע מראית פני חבו לאחר ל' יומ. וכמו שכטב במשנ"ב לענין לידת בת, שברך 'שהחינו' בראיתה (ע' בסמוך). ודוקא כשהשם בראיתו.

מתה האם כשבה אחר הלידה וכבר הספיקה לראות את הנולד – אין לאב לברך אלא 'שהחינו' ולא 'הטוב והמטיב'. וצריך עיון (עפ"י בא"ל רcg).

לכארה נראה שכין שנשאר הדבר בספק, יש לברך שהחינו, שאף לפי הצע שמחוייב בטוב והמטיב ואינו יוצא ידי חובתו בברכת שהחינו מכל מקום עדיף לברך לכל הפחות על טובתו ממש לא ברכ כלום, וכך שכטב בבא"ל (ד"ה שהיא) שאיפלו לדעת הפסוקים לברך הטוב והמטיב, אם ברך שהחינו אינה ברכה בטלת.

ונראה הצד הסבירה, שם צער מיתת האם מונע שמחת הלידה לגמרי – אין לברך 'שהחינו'. וכן כשמת אביו והשאר ירושה ואין בלבו שום שמחה על הממון מהמת צערו הגודול על אביו שנפטר – אין לו לברך. ומה שאמרו לברך גם 'שהחינו', לאורה גראה שוה דוקא כי שמחה על היורשה. ואעפ"י שודאי היה מעדרף שלא ימות ולא יירשת, מכל מקום שמחה גמי איכא.

אבל כשמצטער באופן שאין דעתו כלל על היורשה – וכן כאן על הרך הנולד – אין לברך. כן היה נראה מסבירה. וכן יש לדוק מילשון הרשב"א בתשובה, שביאו במשנ"ב (סק"ט): 'יעע'פ' שמתערב עמה צער ואנהה' – משמע שיש גם שמחה פורטאות, שהרי ללא שמחה אין לברך 'שהחינו' כדאיתא בפוסקים (ע' משנ"ב רכב סק"ג).

ויתכן שהוא הטעם שאין נהוגים לברך על היורשה כי אם יהידי סגולה בלבד (כן כתוב הגרש"א בתשובה כת"י, מובא בהלכות שלמה ח"א כג ב'דבר הילכה' אות לג).

[ויש להעיר ממה שכטב הגרא"א דסלר וצ"ל במכtab מאליחו (ח"א עמ' 167): 'אמרו רוז'ל שהירוש ממון מאביו מביך במותו הטוב והמטיב, ואפיילו היה מסור לאביו בכל נפשו וגם היה הבן גדול מאד בתורה ועובדת ה' אשר ירחק מאד מהבתה הממון – מכל מקום במאצע תוגה לבבו מוחיב והוא פי דין לברך הטוב והמטיב על הטובה אשר ירגיש שהגיא אליו ממונו של אביו על ידי מיתתו. למה הוא כך? האם עלה על לב הבן הנשגב הוה בתוך עזם אבל לחשוב על דבר ירושת הכסף? אמןם כן הוא, בנגלה לא נמצא, אבל במסתרים, כערך הצל – כן ערך השמחה. עד כאן לשונו]. וצריך עיון.

מילשון הגם' והפסוקים 'ילדה אשתו זכר' יש מקום לדוק שאם נולד לו בן שלא מאשתו כגון שגרשה, הגם ששניהם שמחים מהילידה – אין לברך 'הטוב והמטיב', כי לברכה זו צריך שישמה בהטבת השני, וכאשר השני זו לו – אין לברך 'הטוב והמטיב' (מעין דוגמא לך, بما שכטבו הפסוקים שאם שותפו הוא נカリ אין לברך 'הטוב והמטיב'). וצ"ב.

מי שמע שנולד לו בן וברך ואחר כך ראה [שכן הדין לברך 'הטוב והמטיב' אפילו לא ראו וכגן שהוא بعد אורתה, כמו בלא בפוסקים], נראה שאין לברך שב 'שהחינו' על שמחתו בראה. ומה שכטב במשנ"ב שלא גרע מראית פני חבירו, הינו מפני שמחת הלידה ועל זה הלא כבר ברך, כי נראה שראית התינוק מצד עצמה אין בה שמחה כל כך כמו בראתה את חבירו שלא ראהו שלשים ים. ואף אם אדם זה שמה טובא, אין לנו להגיד דבר שלא נזכר (כמו ש'בבא"ל ד"ה ילדה).

שוב מצאתי בשער הציון (רכח,ה) שמצדד כן אך לא הכריע בהחולת.

ברכת 'שהחינו' על הולדת בן וכיווץ בזה – יש אומרים שאינה חיוב אלא רשות ומוצאה, אבל הרבה פוסקים סוברים שהיא חובה כשאר ברכות (עפ"י משנה ברורה רcg ס"ק ז; באור הילכה שם ד"ה ויש; ריט ד"ה ואין

בזה. ואמנם נקט לעיקר כדעת האומרים חובה (כמובא בסק"ז), ומכל מקום תיתכן נפקא מינה שיש להקדמים ברכה שהיא חובה לדעת הכל על פni ברכה זו, כמו שתכתב בסק"ז).

על לידת בת מברך 'שהחינו' בראيتها פעם ראשונה (משנ"ב רכג,ב; רכה,ה ובשער הציון שם, עפ"י פמ"ג. וכן כתוב בשו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ה).

בסיימון רכג שם מדובר במני שיש לו כמה בניים ותאב לבת. אך נראה שהוא הדין כמשמעותה בהולדת הבת גם בגין לו בניים, וכחתudem שכותב. [תדע שאין עיקר הטעם ממש קיום מצות פריה ורבייה, דמסיק המשנ"ב (בסק"ז) שאין לברך אלא על הנאה גשמית]. וכן מבואר במשנ"ב סי' רכה שם.

ולפי זה נראה פשוט שהוא הדין לאם, יש לה לברך בראيتها כמשמעותה (ש"ד כן בשם הגרש"א, שלדעת המשנ"ב הן האב והן האם מברכים ברכה זו). וגם כשרואים אותה פעם ראשונה ביהה, האב והאם, נראה שאין לברך הטוב והמטיב, כי שמחות כל אחד נובעת מראיתו ואין זו שמחה מסווגת (שהרי לא נתקנה ברכה על המאורע אלא כשראה).

ואף על פי שהרבה מادر אנשיים-Smithים בהולדת בת כביהולדת בן – אין להם לברך הטוב והמטיב כיון שגם מיל מקום יש לחלק, כמו שכתב הרשב"א בתשובה מטעם חוות לידא... ומטעם כרעא דרבא [וע"ע: ספר פיינחס כו,א] ראה ייב,ב; תנומה נזכרים (ב); נדה לא: שבת ס"ו: וברדר"ה געגעיען, הלך אין לנו לחיש ברכה על דבר שלא נוכר בש"ס. אך בראيتها, هو בכלל מה שאמרו הרואה פני חבריו.

ודעת הגרש"ז אויערבך צ"ל שאין לברך 'שהחינו' בראيتها הבת שנולדה, כיון שהמשמעות אינה בראיה עצמה, והרי רוב בני אדם מכירים ומהווים את התינוק על פי ראייתם אותו פעם אחת, ולא מצינו שתקנו אלא ראיית פני חברו שמכירו, ורק ממשום בשורת הלידה מברכים בלבד הבן, ולא מצינו שתקנו אלא בין שחכל-Smithים בו.

(ע' משא ומתן בהלכה זו בקובץ 'מוריה' (שנה כ גליון י-יב ושנה כא גליון א-ב).

בשער הציון (רכה,ו) הסתפק, אם שלחו לו אגרת בשורה על הולדת בתו, ובתוך שלשים מילימט האגרת ראה אותה, האם יש לו לברך בראيتها. וצ"ע, אם נאמר שאין לו לברך, לכראה לא יציריך די ברכה על ראיית הבת אלא שאלה והודיעוו כל קודם לכן שנולדה, ואין זה מתקין. וצריך לחלק בין אם עבר ומן מה מהבשורה לדראייה ובין אם מיד שנודע לו ראה, כל שעדיין עוסק באותו עניין. או שמא אפילו איינו עסוק בעניין אך עדין הטעלוותו והתרגשותו מהבשורה הטובה קיימת.

ומסבירא יש לומר שהראה כשלעצמה אין בה שמחה כראית חבר שלא פגש, ועיקר הרכבה ממשום ביאת התינוקת לעולם, אך ללא הראה עדין אין השמחה שלמה לכך לברך בשירותה. ואולם אם ברך מיד שמעו ואח"כ ראהו, מסתבר שהוא מברך שוב כנ"ל.

ולפי סברה זו נראה שגם הרاء לו בת שנולדה וברך שהחינו, ולאחר כך נתברר בטיעות שהראה לידה אחרת, ולמהורת ראה את בתו האמתית – אין מברך שוב, שהרי על הראה כשלעצמה, ללא בשורת הלידה, אין לנו מוקור לברך, ורק בצדוף שמחות הלידה, והרי על הלידה כבר בראיה והראשונה. ואולם בשו"ת שבת הלוי (ח"ח לה) לא נקט כן אלא הבין שהרכבה על הראה בלבד, ועל כן הצורך לברך שוב במקרה כזה. אך גם אם נאמר שהרכבה על הראה, יש לעזין בפסק והשרוי בשעת ראייתו הראישה הייתה לו שמחה כמו עתה, שרוי סבר או שהיא בתו, ואם כן אין שום חדש בהרגשותו בשעת ראייה שנייה על שעת ראייה ראשונה].

אף על פי שאמרו שניוי יין אין צורך לברך, אבל אומר ברוך הטוב והמטיב –
המשנה-ברורה (קעה סק"ד) הביא מהל"ח שכשיש כמה יינות בבית, הרי זה כמו שמנוחים על השולחן ואין לברך הטוב והמטיב. וחושש לדבריו ממשום 'ספק ברכות להקל'.

פירוש דבריו – כן מבואר למעין בפנים – שם יש יין משובח מתחבירו ודעתו לשותה, יש להבייאו תחילת ולבך עליו 'הגפן' ושוב לא יברך הטוב והמטיב על הגreau, שהרי מצוה לברך על המובהר והחייב. אבל בדיעד שברך על השני – מביך 'הטוב והמטיב' על המשובח, וכדין שני יינות המונחים לפניו (ע' שו"ע סעיף ג). ונראה שהוא הדבר אין חפץ לשות את המשובח עתה אלא מאוחר יותר מפני

סיבה מסוימת (ע"ע בMOVEDא לעיל מא אודור ברכה שאינה צריכה).
וכן בשני יינות שאין ידוע מהם מובהר יותר – יברך 'בורא פרי הגפן' על הראשון 'הטוב והמטיב' על השני, שהרי להלכה מברכים על כל שניינו אם אין ידוע שהוא גרווע מננו. ובאופן זה לא מציינו מי שסביר שלא לברך 'הטוב והמטיב' אף בשנייהם לפניו על השלחן זפירות דברי הרמא (קעה, א) הוא במובהר וגראוע, שיש לו להקדים לבך על המובהר. ולזה ציין שם את סעיף ג. וע' ט"ז שמי שלבו נוקפה בזה, יסלק היין השני מן השלחן כשמברך בפה"ג על הראשון. וזה מועל אף להדר"ח, כאמור.
ומה שהביא המשנן ב(סק"ד) מהא"ר לסלק היין מעל השלחן – וזה מביך על כמה יינות הטוב והמטיב, כאמור בדבריו.

אבל כשמברך 'הטוב והמטיב' פעם אחת – אין צורך לסלק כמוש"ב בעצמו שם.
האם מברכים 'הטוב והמטיב' שכzieיך לברך 'בורא פרי הגפן'?
בשער הציין (קעה א) הביא מהגרעך"א שכzieיך לברך 'הגפן' – אין לברך 'הטוב והמטיב', מושום שתשתיה זו אינה שייכת לשתייה הקדומה, וכשתיה ראשונה. ולאחר מכן (באות ג) הביא מהאהדרנים שבארבע כוסות בפסח יכול לברך 'בפה"ג' 'הטוב והמטיב'.
ובמנחת שלמה (יח, העירה 7) כתוב שדבריו לענין ארבע כוסות, אינם לפי שיטת רעך"א.

אמנם לפי מה שכתב במנחת שלמה שם בסוף הסימן שהטעם לברך 'הגפן' על כל כוס הוא מכון בברכה שאינו פטור את הocus האחרת. והרי זה אינו דומה לנמלך או לשינוי מקום, כי שם הסיח דעתו משתייה והשתיה הבאה נידונית בראשונה, אבל כאן שידע שעוד ישתה אלא שאינו רוצה לפטור שתיתו בברכת 'הגפן', שיפר יש לומר שנחשבת השתיה הבאה כשתיה שנייה ויכול לברך גם 'הטוב והמטיב'.

יש שכתו שאין לברך 'הטוב והמטיב' אלא אם שותה רביעית הלוג מכל אחד משני היינות (MOVEDא בכף החיים קעה, י; וע' מנחת יצחק ח"ט יד).

הגר"מ מאזו שליט"א כתוב (הובא בחוברת 'אור תורה' אלול תנש"א, בסיום הגהותיו) שאפשר לברך על מין ענבים 'הטוב והמטיב' כשתה יין בתחילת, כי יש אנשים שנוח להם מין ענבים יותר. וכל שכן איפכא.

ענינים ופרפראות

יעל הווועות... –

כשנפוצה שמוועה שכפה צפואה רעידת אדמה, מיהרו אל ריבינו – הגר"י קנייבסקי זצ"ל) ושאלו בעצמו. ענה ואמר, מסתבר שלא יקרה מאומה. אבל אם תבא רעידת אדמה – שלא ישכו לברך 'עשה מעשה בראשית'... (תולדות יעקב עמ' שא).
וכן מסופר (MOVEDא בהליכות שלמה ח"א כג העירה 108) על הג"ר דוד בהר"ן זל, כאשר הייתה רעידת אדמה בירושלים, בעודם נכהלו נתפאו, וחולם אף אמרו יודוי, נעמד הגר"ד מיד מלא קומתו ובירך 'עשה מעשה בראשית'.

'אמר ליה רב פפא לאבי הָא אָמֵרִי אַינְשָׁ...'. כן שגור בפיו של רב פפא הרבה, וכדלהלן בע"ב ולעיל מג. ראה במצוין בסנהדרין צו.

לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב'. בשם הרה"ק רבי פינחס מקוריין: לכך מיד אחר הרעם יורדים גשמיים, כי אין הגשמיים יורדים עד שנמחלו העוננות. וירודים לאחר פשיטת העקמומיות מיד, כי לאחר מכן יכולת העקמומיות לחזור שוב למקוםה. [ובזה באර דברי הרמב"ם, שהבטיחנו הש"ת בבוא עת הגואלה יחוירו כל ישראל בתשובה ומיד הם נגאלים – מיד ודוקא] (אמרי פינחס לקוטי הש"ס).

'הרואה את הקשת... כמראה הקשת אשר יהיה בענן... זוכר הברית'. הקשת נוצרת על ידי התנוצצות החמה באוויר הלח כדיודע, והוא מסמלת את ההגדרה بعد התאהה כי המשמש מנגב ומיבש כל לחוליות המים, והמים מוראים על כח המתואה כדיודע. וזה ענן הבטחה לנח ובניין, כי אומות העולם מוננן לחמה – שמיד לאחר המבול עמדו האומות וגדרו עצמן מן הערים. כי מבול מים רומו על התגברות התאהה, והקשת היא ההגדרה בעדה, כמו שנאמר ביזוף שהיא מדתו, ותשב באיתן קשתו.

ובדורו של רבי שמעון בן יוחי לא נראהתה הקשת – כי היה במדרגת חסיד ואין צורך הגדרה. וזה כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם... הוא מראה דמות כבוד ה' – אין 'כבוד' אלא תורה שהיא הגדרת האדם, וזה כבוד ד', כאשרם כופף טבעו ונלחם בשבייל רצון ד'. וזה מראה הקשת בענן (עפ"י קומץ המנהה לד"ץ הכהן טו יז).

'אמר רב פפא: הלך נימריגחו לתרוייהו'. כיווץ זהה שיטת רב פפא בכמה מקומות. ע' במצוין בסוטה מ.

'אמר אבי כדוך ותני. רבא אמר...'. במקומות רבים מצינו שאבי לא חש לדוחק או להגיה בלשון המשינה והברייתא, ורבא חולק ומפרש כהוראת הלשון כפי שהוא – ע' במצוין בבכורות ד.

דָּף ס

'דא שמע מלכא שקל ליה מיניה' – עם שאר ממוני, ונמצא רעטו שבעתיד גודלה יותר מטופתו עכשו. אף על פי כן איןנו מברך אלא 'הטוב והמטיב' באשר הוא שם (עפ"י רבנו יונה ועוד).

היתה אשתו מעוברת...'

שאלת שאלתי למורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א:
'מסתפקנא بما שאמרו הצעיק לשעבר הרי זו תפלת שווא – מה הدين כשחדר ספק לו, כגון שמתפלל על חוליה ושםא כבר איןנו חוליה, או שמא שבק חיים לכל חי.
ובכן באופן שהוא ספק לו ולאחרים, כגון בהחיא דاشתו מעוברת ואין ידוע מי הוריע תחילתה – האם יש מקום להתפלל על תנאי, באם המזב עתה בר שינוי, או שמא כיון שהוא מסופק בדבר איןנו יכול להתפלל, שמא דבריו אמרו לעולם יהיו דבריך מועטים.'
קיט

דף נט

קיב. א. כיצד מברכים על:

א. ראיית ושמיית הווועות (= רעדות אדמה), הרעמים, הרוחות וברקים.

ב. הריים, גבעות, ימים, נהרות ומדברות. [מהו פרק הזמן הדורש מראייה כדי לברך שוב?].

ג. ראיית הקשת.

ד. רקיע בטהרתה; חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה וכוכבים במטילותם ומולות סדרם.

ה. גשמיים.

ו. ילדה אשתו זכר.

ז. מת אביו–מוריו.

ח. שינוי יין.

א. על הווועות, הרעמים, רוחות–הועף וברקים, אומר 'שכחו' וגבורתו מלא עולם'. וmbואר בგמרא שיכל גם לברך 'עשה מעשה בראשית' (כלומר, אחת משתייהן. ר' ר' ורmb"ם ותוס' וש"פ – לרבה. וע"ע בהשגות הרاءב"ד ברכות י"ד ושיטמ"ק).

א. המנהג הוא לברך על הברקים 'עשה מעשה בראשית' ועל הרעמים 'שכחו' וגבורתו מלא עולם'

(ט"ז). ואם ראה ברק ושמע רעם כאחת – מברך 'עשה מעשה בראשית' על שניהם, ואם ברך

'שכחו... ' – יצא. אם ברך על הברק ונתקוין לפטור בברכתו את הרעם הבא אחריו – יצא

בדיעבד (עפ"י מג"א; משנ"ב).

יש אומרים שאין לברך לאחר הברכתם ודרעם אלא בתוך כדי דיבור להם (ער"ן פסחים ז ועוד), ויש חולקים. ונקט המשנה–ברורה (רכ"ו, ובשעה"ג) שספק ברכות להקל הלך אין לברך. ודעת הגרש"א [צדעת הט"ז] לברך אף לאחר כדי דיבור, כגון שראה ברק והמתין מלברך עליו עד שמיית הרעם, יכול לברך על שניהם ברכה אחת גם אם נשמעו ורעם לאחר כדי דיבור, שככל זמן שמתיין לדעם הרינו כעוסק באותו עניין (עפ"י הליקות שלמה ח"א כ,כד. וצ"ע מהמובא שם בדבר הילכה אות נז).

ב. ברך על הרעם או הברק, אין לברך שוב באותו יום אלא אם נתפזרו העבים ונטהרו השמיים לגמרי וא"כ נתקדרו שוב, אבל ביום אחר בכל אופן מברך (פסקים עפ"י היירושלמי). שיירור 'יום אחד' שאמרו, הכוונה היא ליום וליללה שלאחריו. ואולם אם קם משנת הלילה, אפילו קודם

עלות השחר – יברך, שנחשבת קימה וז בעיני האדם כיום חדש (היל"ש כג,כח).

ג. גם הרואה את אור הברק בלבד ראיית הברק עצמו – מברך, וכן מנהג העולם (תשובה הגרש"א מכת"י, מובאת בהלכות שלמה ח"א כג' דבר הילכה' אות לט).

ד. אותן ברקים הבאים ללא מחמת חום – אין לברך עליהם (עפ"י משנ"ב).

ה. מי שהיה עוסק בתורה ושמע קול רעם או ברק – מפסיק בלימודו ומברך (דברי הימים 197, בשם הגרא"מ פינשטיין ז"ל).

ו. רוחות שאין בעוף אלא בנחת – אין מברך 'שכחו' וגבורתו מלא עולם' אלא 'עשה מעשה בראשית' (ראשונים עפ"י היירושלמי). ודוקא ברוחות גדולות (מגן אברהם).

ב. על ההרים והגביעות, הימים והנהרות והmdbrotot, אומר 'ברוך עוזה מעשה בראשית' לאביי, מברך גם 'שכחו וגבורתו מלא עולם' ולבד איןנו מברך אלא 'עוזה מעשה בראשית'.

רבי יהודה אומר: הראה את הים הגדול אומר 'ברוך שעשה את הים הגדול' – בזמן שראו אותו לפרקם,

דיהינו שלשים יום.

אין מברכים על נהרות שמהלכם שונה בידי אדם, כגון קטעים מסוימים בפרת ובחדקל, כנראה בוגרמא.

א. הרים וגבעות שאמרו – אותן המיווחדים שניכרת בהם גבורה הבורא (ר' אבדורם; ש"ע רכח, ג), כגון הרי האלפים. ובארץ ישראל יש לברך על הר חרמון בלבד (אור לצין ח"ב מו, סב).

ב. נהרות שאמרו – אלו ארבע נהרות המזוקרים במקרא (תוס' לעיל). ופרש המגן- אברהם: לאו דוקא אלו כל הגודלים מהם. ויש שכתו לפרש ארבע אלו דוקא.

ג. הראה את הים בלילה, אם מתפעל מרائيתו – מברך. ואם לאו – איןנו מברך (הליכות שלמה ח"א כג, כו).

ד. הלכה כרבי יהודה, לסייע ברכה על הים הגדול (ומב"מ ברכות י, טו; או"ח רכח).

'הים הגדול' – יש מפרשים הים התיכון ו'ים האוקינוס, וראוי להזכיר לדבריהם ולברך 'עוזה מעשה בראשית' שבזה יוצאת לכלי עולם (עפ"י משנ"ב ובהא"ל; קפ' החיקים; אור לצין. ובשם הגרש"א מובא שיכול להוסיף בסיום הברכה 'עוזה מעשה בראשית שעשה את הים הגדול', ובזה יציא די כל הדעת).

ויש לברך 'עוזה מעשה בראשית' על ים כנרת וים המלח (אור לצין שם). והגרש"א נקט שאין

לברך על ים המלח מפני שנוצר לאחר ימי בראשית (הליכות שלמה ח"א כג דבר הלכה מג).

ה. יש מצדד שלדעת רב כי הודה הקובל ברכה מיוחדת לים הגדול, אם ראה ים אחר ושוב ראה את הים הגדול תוך שלשים, מברך על הים הגדול שוב (ע' חדושי ורא"ט הורביזן). ויתכן שאף לת"ק, בכל ים נוסף שראו מאוחר שוב אפילו בתוך שלשים יום (כנ ראה מדברי הגרש"א – ע' הליכות שלמה ח"א כג, כו).

ו. הראה מערת נתיפים – מברך 'עוזה מעשה בראשית'. והונח לברך ברכות הללו גם בשם מלכotta, אף בזה ינהג כן (אור לצין ח"ב מו, סג).

ז. שלשים יום שאמרו, והוא הדין לשאר ברכות הראה (והشمיעה), איןנו מברכן אלא כאשרואה

לפרקם (עפ"י תוס' נד. ווא"ש וש"פ). ויש סוברים שבברכת 'שעשה לי נס' הרשות לברך אף בתוך שלשים.

עפ"י ראב"ד, מאירי בשם י"מ. עב"י ופרישה ריה. ונסתפק במגן אברהם האם הראה והוקודם והגוכחי, נמנים בשלשים. ופסקו האחרונים שמספק אין לברך אלא לאחר שלשים יום בלבד שני הימים (עפ"י משנ"ב ריח סק"א ושעה"צ שם ג וועrho"ש). וזה לפי הכרעתם שקדום שלשים

יום יש איסור בדבר, דלא כהוראב"ד.

ונראה שאין לברך אלא לאחר שלשים יום שלא ראה כלל, שאו היא קראה ראשונה, אבל אם ראה ולא ברך – הפסיד ברכתו ואין לו לברך אלא לאחר שלשים יום נוספים (באור הלכה ריה ד"ה במקומם. וכ"מ שם בד"ה כמו שمبرך. ובמנחת שלמה (עג ד"ה אך נתעורתי) נראה שנקט מסברא להפר,

שמבריך בפעם הבאה שראה, אפילו תוך שלשים. וצ"ע).

ומי שהוא קרוב לים וכד', אפילו לא ראה שלשים יום – איןנו מברך (וכן הרה הגרש"א, מובה

בhalichot שלמה ח"א כג, כה. וכיו"ב כתוב לענין הפוגש את חברו לאחר שלשים יום והם נמצאים באותו עיר.

והביא דוגמא ממה שכתו פוסקים לענין קרעה על ירושלים ומקום המקדש שהדר במסכנות להם אינו קורע.

ויש לפרש שזו כוונת הא"ר (הומו במשנ"ב רכד סק"ג) אודות מי שלא ראה עכ"ם שלשים יוםAuf"כ לא

יברך כיון שהוא העולם שהוא שוכן ביןיהם רואים אותן. פירוש, שאין זו ראה מיוחדת בחידושה אף לגבי).

ה. ראה ולא בירך וכבר עבר מאותו מקום, נראה שכל ומן שהתפעלותו נמשכת – מברך. וכן הדין לענין ראיית קברות או קריעה על ערי יהודה (הגדרו"א בחדושי כת"י על מו"ק – מובא בהלכות שלמה ח"א כב,כו. ושם והוא רק לשיטתו שנקט בברקים ורעים שמנברך אפילו לאחר כדי דברו, אבל להמשנ"ב שלא נקט כן משמע שברכות אלו אין אלא בשעת ראייה ממש).

ג. הרואה את הקשת אומר 'ברוך זוכר הברית'. בבריתא שניינו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: 'אמן בבריתו וקיים במאמו'. אמר רב פפא: הילך נאמר את שתיהן: ברוך זוכר הברית (ו)אמן בבריתו וקיים במאמו.

ר"י אומר: 'אמן בבריתו וקיים בשבותו וזוכר הברית', ואינו חותם בברוך (תוס').
[אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה את הקשת בענן ציריך שיפול על פניו (כمرאה הקשת)... ואראה ואפל על פניו. ואולם במעובא הקפידו על כך, משום שנראה כמו שעבוד לךשת].

א. ראה קשת נוספת, אפילו בתוך שלשים יומם לראייה ראשונה – מברך. ציריך עיין אם מברכים על ראיית מקצת מן הקשת (עפי' מנ"ב).

ב. אין להסתכל בקשת, והוא אחד משלשה דברים שהסתכל בהם עניינו כחות (הginge ט). ודוקא כשמסתכל בה ביתור, לא ראייה בלבד (פוסקים).

ג. יש שכותבשמי שהודיעו שנהריאת קשת ברקיע, אינו מוחיב לצאת ולברך עליה, ובפרט אם הוא עוסק בלימוד. ואין הטעם משום איסור הסתכלות אלא משום שברכות הראה אין מהויבות אלא כשראה הדבר אבל אין חובה לראות כדי לבורך [מלבד ברכת הלבנה שענינה קבלת פנוי שכינה] (מקור חיים לרבי איר בכרך, רכט).

ד. יומצאי בספר אחד, שהוא געלם ממנין, שאין להגדיד לחברו שיש קשת, מטעם 'מוツיא דיבח' (חיי אדם טג, ד. הביאו המשנה ברורה). והගרא"ע יוסף שליט"א פסק להתיר לומר לחברו כדי שיברך (ילקוט יוסף רכט). ואף המנג"ב שינה מלשון הח"א וכותב 'שאין כדאי...' – אבל איסורה ליכא).

ה. אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה רקייע בטהרתה, אומר: ברוך עושה מעשה בראשית. אימתי, אמר אביי: כאשר יורד מטר כל הלילה וביבוק באה רוח צפוניות ומגלה את השמים. (ויש אומרים עפ"י הירושלמי, דוקא ביוםות הגשמיים ולאחר שלשה ימים).
וחולקים הם על רפרם בר פפא אמר רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקייע בטהרתה שנאמר אלביש שמים קדרות וشك אשים כסותם.

הרואה חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה וכוכבים במלואם וכדרון, אומר 'ברוך עושה (מעשה) בראשית'. אימתי – אמר אביי: כל כ"ח שנים, כאשר חור המחוור ונופלת תקופה נisin בתחילת ליל רביעי בשבוע [בשבטאי], כבשעת תליית המאורות (עפ"י רשי). יש מפרשימים חמה בתקופתה היינו בתקופה תמונה, וגרסו בגמר גרסה אחרת).

א. כמו כן לבנה ושאר מזלות, כאשר חווורים למקום שבו הייתה בתקחת הבריאה – מברך, וכן הדבר להחמי הכוכבים (עפ"י תלמיד רבו יונה).

ב. וכן ברכת החמה בשלוש שעות הראשונות של היום. יש שכתו שאין לברכה לאחר עברו שלוש שעות, אבל הרבה אחרים הסכימו שבעת הדחק אפשר לברך עד חצות היום, בשם מלכות (עפ"י מנ"ב רכט, ח' ועוד).

נוהגים לברכה ברוב עם. 'מנהנו שוגם הנשים מברכות [בפני עצמן כמובן] וברוב עם' (ינגדייל תורה סה. וכן מובה בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל (דברי חכמים 200) שהנשים מוחיבות בברכת החמה. עוד שם בשם, שאן קפidea לקורתה בהשכמה דוקא, בודאי במקרים גרים ביטול תורה).

בתשובה חתום סופר (נה) כתוב שאם היהת החמה מכוסה בעבים, ורשותה נראית מביניהם – מברכים, אבל بلاו הכל אין לבורך (מובא במשנ"ב. ובשם החזו"א מובה (ב'דינם הנגנות' או"ח ז,ה), שהחמה היהת מכוסה בענינים המתין עד שיצאה, ולא עד שתצא כולה. והוא מברכים אצלו אחר התפילה קדום 'עלינו').

מנהג החתום-סופר: קודם הברכה אמרו 'הלו' את ה' מן השמיים', ואחר ברכת 'עשה מעשה בראשית' אמרו פיות 'אל אדון' עד 'וחיות הקודש'. ואחר כך מזמור 'השמי מספרים' ו'אך' ב'עלינו לשבח' וקדיש' (מובא במשנ"ב).

הנוהגות נוספות (כפי המובה ב'יגוד תורתה' סה): קודם הברכה ישר רגליו ויביט בחמה פעם אחת, וכשמתחליל לבך לא יראה בה כלל. הסדר: 'הלו' הלו' את...' (עד לא יעבור), ברכת החמה, ברכת שחחינו, 'למנצח...' השמיים מספרים', 'שיר למעלות אשא עיני', 'הלו' אל בקשו', ת"ד הרואה מה בתקופתה, 'למנצח בניגנות', עלינו, קדיש יתום (בעשרה). יש מוסיפים, ונראה נהרא ופешטה.

וכتب שם שטוב לבוש בגד חדש או שהיה לפניו פרי חדש ויכוין 'שחחינו' גם עליהם משומס פק בברכת 'שחחינו'.

נכון וטוב מאד להזכיר קטעים וקטנות בברכה זו, וכן להפריש לבדקה סמוך לאמירת הברכה (שם).

ה. מברכים על ראיית הגשמי. מאיתם מברכים – מישיאת חתן ל夸ראת כליה (– שהמים קבוצים על הקruk וניתזים כלפי מעלה. ו'מ': שהשוקים מקלחים מים, שוק כנגד שוק. ערשי תענית ו). מה מברכים? אמר רב יהודה: 'מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו'. ורבי יוחנן מסיים בה כך: 'אליו פינו מלא שירה כים... אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלקינו... תשתחוה. ברוך אתה ה' رب ההודאות' אמר רבא: אמרו 'הא-ל ההודאות'. אמר רב פפא: הלכך נאמר לשניהם: 'רוב ההודאות והא-ל ההודאות' (וכך ממשיע): ברוך אתה במרביה ההודאות, הא-ל של כל ההודאות). (כן היא גרסתנו וגרסת הר"י). ולזה הסכימים הרמב"ן. ואילו הרדו"ה פרש דברי רב פפא על 'מודים...' ואילו פינו.../, ולעולם אינו חותם אלא 'ברוך הא-ל ההודאות' ובמkeit נושאota הגresa: 'ברוך הא-ל ההודאות' (ע' במלחמות ה).

לפי תירוץ אחד בגמרא, כאשר ירדו גשמי מבריך 'הטוב והמטיב'. ולפי תירוץ אחר אין מברכים 'הטוב והמטיב' אלא אם יש לו קruk בשותפות עם אחר (ישראל דוקא. עפ"י משנ"ב). הייתה לו קruk ללא שותף – אומר 'שחחינו'. אין לו קruk – אומר 'מודים...'.

א. כן הדין לפירוש הרמב"ם, וכ"ה בש"ע (רכא,ב). ואולם יש מהראשונים סוברים שאין מברכים 'שחחינו' על גשמי לעלם. ובשיעורתו בשורה של ירידת גשם ללא שראה – יש אומרים לברך 'הטוב והמטיב' מפני שלשאř אונשי יש קrukות והרי יש עמו שותפים הרבה באונה טובה (עפרשי' ו/or"ש ו/orטב"א ועוד).

עוד נחלקו, האם ברכת 'מודים...' נאמרת רק בראיה או גם בשומע שירדו גשמי [ואין לו קruk] (ע' רשב"א ו/orטב"א; רמ"א שם). וספק ברכות להקל (משנ"ב).

ב. כתבו הפוסקים (שבאשכנז), אין נוהגים עתה בברכות הגשמיים משום שהഗשמיים תדירים ואינם נעצרים. ואולם בארץ ישראל ובמקומות נוספים נוהגו בברכה זו. ואולם אין הדבר ברור באותן

מדינות שהיובש מוציא בהם, האם מברכים גם כשותגמים יורדים בונם וכתיקם, או רק לאחד עצרת גשמי – במשנ"ב (רכא, ובבואר הלכה) צדד בדבר, ולמעשה כתוב לברך ללא שם וממלכות.

ו. ילדה אשתו זכר, אומר 'ברוך הטוב והמטיב' [שהרי זו טובת משותפת, לו ולאשתו].

א. אפלו טרם ראיית הנולד – מברכים, וכגון שהיה האב בעיר אחרת.

אם אחד מן ההורים אינו קיים – מברך הורה 'שהחינו'. מטה האם כשרה אחר הלידה והטפיקה לראותו – אין לאב לברך אלא 'שהחינו' וצריך עין.

היו לו כמה בניים ותאב לבת, ונולד בן – צריך עין אם יש לברך 'הטוב והמטיב' (עפ"י משנ"ב ובאה"ל רכג).

ב. על לידת בת מברך 'שהחינו' בראשיתה פעמי ראשונה (משנ"ב רכג, ב, רכה, ה ובשע"ז שם עפ"י פרי מגדים. וכן כתוב באגדות משה או"ח ח"ה. ולפי דעה זו גם האב וגם האם מברכים. ומ"מ על לידת נסדה אין לברך – הגרש"א). ודעת הגרש"ז אויערבך וצ"ל שאין לברך ע"ל הילכות שלמה ח"א כג, ג. וע' מ"מ בהלכה זו בקובצי 'אוריה' שנאה כל גליון י-יב, ושנה כא גליון א-ב).

ג. אפלו לא ברכו מיד, יש לברך אחר כך כיון שהטובה נשיכת (משנ"ב רכג סק"ג מההמ"ג. וצ"ע בהסתמת הגרש"א בספר אוצר הברית).

ד. אף על פי שיש אומרים שברכת 'שהחינו' על לידת בן וכד' – רשות היא, ומזה נתפשט המנהג שרבים מקלים באלו הברכות (כמו שכותב הרמ"א רכג, א), אך הרבה סוברים שהיא חובה, וגם אם היא רשות אין לזלול ולהקל בה וככל אדם לברך יכול שכן אכן דיל' מצות, יש לנו לברך להשיית ולחותות לו אם אך יש לנו רשות לברך' (אגרות משה או"ח ח"ה מג, ה).

ו. מת אביו והוא יורשו – בתחלה אומר 'ברוך דין האמת' ולבסוף הוא אומר 'ברוך הטוב והמטיב' (על הממון שירש) – וכשיש יורשים אחרים עמו, שהוא טובת לו ולאחרים.

א. אין לו יורשים עמו; בתחילה מברך 'דין האמת' ולבסוף 'שהחינו' (ר"ף).

ב. עתה שנוגדים הרבה הרבה לברך 'דין האמת' בבית החינוך לפני הקבורה אם כי מצד הדין יש לברך מיד אלא שנגהו עתה לברך עם הקuriaה ודוחים אותה לשעת הלוי כי אין הכל בקיאים בהלכותיה. עפ"י הגרש"א, ומובה שנגה לברך מיד כשבטען, לדידי פשט שגם בוה' יברך תחלה 'דין האמת'. ולא מצד 'דין' אמת' וחוב 'שהחינו' נקרא ברכת רשות כמו שתכתבו פוסקים, אלא משום מאן דlbrace 'שהחינו' בשעת מיתה בלבד 'דין' אמת, אין לך לועג לרש גдол מזה' (שו"ת שבת הלוי ח"ח לה. וע' גם הילכות שלמה ח"א כג, כב).

ג. אולי אין לברך ברכה זו בקהל רם ובפרוסהיא. ולמעשה לא נהגו לברך ברכה זו אלא יחידי סגולה, אבל רוב העולם של יראי' אינם נהגים לברך על הירושה (תשובה הגרש"א מכת", נ), מובה בהילכות שלמה ח"א כג, כב ובדבר הלכה שם).

ה. שינוי יין – אינו מביך שוב 'בורא פרי הגפן' אבל מביך 'הטוב והמטיב'. ודוקא כשיש עמו בני חבורה ששותים עמו.

והוא הדין כשאשתו ובנו עמו. אבל ביחיד אין מביך כלל (תוס').

לפרש"ם בפסחים, וכ"מ בראש"י כאן (וכן דעת בה"ג ואור זרוע ח"א קנו ועוד), אין מברכים 'הטוב

והמטיב' אלא כשהאהרון משובח מן הראישון [ולדעה זו אף במסופק אם נשתנה לטובה אם לאו, יש לו לבך. כ"כ התוס' עפ"י הירושלמי. וכן נפסק להלכה, שכשאין ידוע מברכים 'הטוב והמטיב' על השינוי. ע' א"ח קעה]. ויש שנגנו לבך רק על יין המופלג בשבוח מן הראישון (ע' בתורת הדשן לד – מנהג אשטררייך). ורבנו גם פירש שאפילו איינו משובח ממנה רק שלא ישתנה לගירועה יותר מداعי, עד שא"א לשנותו כי אם ע"י הדחק – מביך (וכ"כ הרמב"ם ברכות ד, ט ובעל העיטור). ו"א כל שידוע שהשני גרוע מהראישון אין מברכים עליו (עפ"י תוס' ורא"ש כאן ובפסחים קא).

דף נט – ס

קיג. מתי מברכים 'שהחינו' על בניית בית חדש וקניית כלים חדשים?

הבנייה בית חדש והקונה כלים חדשים – מביך 'שהחינו'.

א. בית שנשחף וחזר ובניו – מביך 'שהחינו' כדיין בונה בית חדש. סתרו ובנאו – נחלקו האחרונים, וספק ברכה להקל. ואם חידש בבניהם Tosfot שורה – מביך לכל הדעות (עפ"י משנה ברורה רכמה סק"ב. וכ"כ בהליכות שלמה בג"ד: הסותר כתלי ביתו ובנייה אחרים ומשנה את דירתו בכך – איינו מביך שהחינו, אבל הגדריל את שם הדירה – מביך).

ב. ברכת 'שהחינו' [או 'הטוב והמטיב'] על בית חדש, יש לביך בשעת קביעת המזוזות. ואם קובען טרם שידר בבית ממש [כגון חתן הקובע מזוות סמוך לנישואיו], ביך בשעה שכבר נהנה מן הדירה כנון שהכנים לשם כל תשיימו וטוועם משזה.

ואם לא ביך באותה שעה – יבריך כל זמן שהוא שמה בቤתו החדש. אם אין הבעלות רשותה על שמו לפ"ז חוקי המדינה – לא ביך (עפ"י הליכות שלמה ח"א כג, ג' ובהערות. בוכרוני שורה לי הגראי' פישר צ"ל לביך 'הטוב והמטיב' בקניית דירה עם רعيית שתאי' בליל נישואינו).

נחלקו תנאים האם מברכים 'שהחינו' על קניית כלים חדשים כאשר יש לו כיוצא בהם (כגון Shirsh); רבינו מאיר אומר: אין צורך לביך, ורבי יהודה אומר: צריך. לפ"ז לשון אחת בוגרמא, נחלקו בשאלת זו גם אמראים – רב הונא ורבי יוחנן. לשון זו הכל מודים שם קנה וחזר וקנה – איינו מביך, שכן שוםديدוש בקנייה השנייה כבר קנה כאלו פעם אחד. ולפי לשון אחרת, מודים האמוראים שם יש לו כיוצא בהם וקנה – מביך, כרב הונא. לא נחלקו אלא בשקנה וחזר וקנה; רב הונא אמר אין צורך לביך ורבי יוחנן אמר צריך.

א. הלהקה כרבי יוחנן וכלשנא בתרא, שבכל אופן מביך (ר"י וועד). והכסף-משנה (ברכות י, ב) כתוב בעדעת הרמב"ם שהלהקה כלשנא קמא.

קנה בגדי ביריך עלי' מלבייש ערומיים' ו'שהחינו', ולאחר מכן מצא בו דבר שהוא מוקה טעונה וחזר והחליפו בבעוד אחר מאותו סוג – חייב לביך שנית, שהרי נتابטל והמקה הראישון ויש כאן קניין חדש ושמייה חדשה (שו"ת שבט הלו' ח"ה לה).

ב. יש לביך 'שהחינו' על רכישת בגדים או כלוי תשמיש, אם לב האדם שמה בהם, העני בראוי לו והעשיר בראוי לו. כלים שאיןם חשובים כגון געליים וגורבים וכו' – אין לביך. ואפילו עני השמה בהם – פסקו אחרים שלא לביך (עפ"י שו"ע רכמה, ג' ומשנ"ב שם).